

Til Forsvar for nyttige Dyr

ved Professor J. C. Schiødt.

Den Udsigt over Englands og det engelske Folks indre og ydre Tilstand ved Aaret 1685, hvormed Macaulay slutter det første Bind af sin History of England, har den berømte Historiefriker tillige med saa og hastige, men tydelige Træk tegnet et Billede af det engelske Landskab, saaledes som dette saae ud for noget mere end 170 Aar tilbage i Tiden. Skjøndt Agerdyrkningen — siger han — gav et langt større Udbytte end alle de andre industrielle Virksomheder tilsammentagne, var den dog efter Nutidens Maalestok usuldfkommen og raa. Den omfattede kun lidet mere end det Halve af Kongeriget's Fladerum; Resten var Skov, Kjør og Mose. Mange Veie, som nu strække sig mellem uendelige Rader af Frugthaver og Acre, gjennemskjære dengang intet Andet end Hede, Mose og Skov. Paa det syttende Aarhundredes Ufsildninger af engelske Landskaber seer man næsten aldrig saameget af Cultur som et levende Hegn, og mangfoldige Egne, som nu ere rige og vel dyrkede, finder man paa disse gamle Billeder fremstillede saa nøgne som Salisbury Slette. Ved Enfield, ikke længere fra London, end at man endnu derfra kan skimte Røgen, som hænger over dens Tage, fandtes en Strækning af fem og tyve engelske Mile i Omkreds, som ikke talte mere end tre Huse og neppe havde en eneste indhegnet Mark. Dyr vandrede her omkring i Tusindviis, saa frie som i en amerikansk Urskov.

Men større vilde Dyr vare overhovedet dengang langt mere talrige end nu. Vel vare de sidste Vildsviin, som man havde fredet for den kongelige Jagts Skyld og derfor givet Lov til at ødelægge de dyrkede Marker, blevne udryddede af de forbittede Bønder i Selvraadighedstiden under Borgerkrigen, og den sidste Ulv, som har gjennemstrefset de britiske Der, bleven dræbt i Skotland mod Slutningen af Carl den Andens Regjering; men mange Slags, baade fireføddede Dyr og Fugle, som nu ere sjældne eller ganske forsvundne, vare dengang endnu almindelige. Ræven, hvis Liv nu i mange Grevskaber neppe holdes mindre helligt end et menneskeligt Væsens, blev dengang anseet som en blot og bar Landeplage. I det lange Parlament brugte Oliver Saint John engang de Udtryk om Straf-ford: at han maatte ansees — Taleren vilde ikke sige som en Hjort eller en Hare, for dem kunde Loven dog endnu have Grund til at værne om — men lig en Ræv, som man skaa-jellost maa forfølge paa enhver optænkelig Maade og dræbe uden Barmhertighed. Rettet mod en af vore Dages engelske Herremænd, vilde en saadan Sammenligning være intet mindre end træffende; men paa Saint John's Tid anstillede man ikke sjelden Myrderier paa Ræve efter stor Maalestok: Landboerne stimlede ved slige Leiligheder sammen og slæbte alle de Hunde med sig, de kunde overkomme; Fælder bleve opstillede, Fange-næt udspændte, ingen Raade blev viist; og at styde en Hun med Ungerne i Livet, blev anslaaet som en Bedrift, der havde Krav paa hele Rabolagets Taknemmelighed. I Gloucester- og Hampshire vare Raadyrene ligesaa hyppige som nu paa Gram-pianbjergene. Da Dronning Anne engang reiste til Ports-mouth, saae hun underveis en Flok af dem paa ikke mindre end fem hundrede Stykker. Baveren gravede sig sin Bolig ved Foden af mangen kratgroet Hoi, og Bildkattens Miauen var en velbekendt Lyd. Skovmaaren jagedes endnu for dens Skinds Skyld, der afgav et meget yndet Peltværk. Orne af mere en ni Fods Vingestrækning fiskede langs Kysterne af Norfolk. I alle Klitter ligesfra Kanalen til Yorkshire streifede

Trappejæs omkring i Flokke paa 50—60 Stykker, og man jagede dem ofte med Hunde. Mosestrækningerne i Cambridge- og Lincolnshire vrinlede hvert Aar flere Maaneder igjennem af uoverfluelige Skarer af Traner. Mangen af de her nævnte Skabninger er nu bortjaget fra Landet ved Jordbrugets Udbredelse, og mangen af dem er blevet saa stor en Sjeldenhed, at man stimler sammen for at beskue den som det kunde være en Isbjørn eller en bengalsk Kongetiger.

Saaledes kunde Forholdene for ikke mere end 174 Aar siden være beskafne i et Land, der var flere Aarhundreder foran Danmark i Jordbrug som i næsten enhver anden Green af menneskelig Kundskab og Konst. Fra England havde Danmark tidligt hentet en stor Deel af sin Cultur, og det synes, at Agerdyrkingen hos os i Middelalderen stod paa et efter Omstændighederne ikke foragteligt Standpunkt. Men medens den i England har kunnet glæde sig ved en jævnt og stadigt fremadskridende Udvikling, blev den i Danmark i det syttende Aarhundrede rammet saa haardt i sit inderste Væsen, at den sank dybt under sit tidligere Standpunkt og først i vore Dage har kunnet hæve sig igjen. Det er da ikke at undre paa, om man i vor egen Histories Kilder træffer paa en Mangfoldighed af Træk, som samle sig til et Billede af Danmarks Culturtilstand i det syttende og langt ind i det attende Aarhundrede, der er uden Sammenligning mere raat og vildt i Forhold til vort Lands Udstrækning og naturlige Beskaffenhed, end den Skildring, Macaulay stiller os for Die. Fællesskab i Jordbrug vedvarede til Slutningen af forrige Aarhundrede, og Bestemmelser om Afgang til Fællessjord, Brændsel i Skoven, Græsgang for Qvæget og Oldengang for Sviin vedblev til det syttende Aarhundrede at være en staaende Artikel i Jordebøger og Landgilde-Matrikler. Landet var fuldt af øde Gaarde, Bonden en Træl. Adelen var Tyran; dens Lyst var Jagt, hele Danmark blev gjort til dens Bildbane, og om den værnedes der ved brutale Jagtlove. Christian den Femte holdt i 1690 Bildsvinejagter i Esrom Bønge, ja endog i Gelte Skov tæt ved Kjøbenhavn; paa en Jagt i

1692 fældede han og hans Følge 33 Stykker. I Skanderborg Amt havde Bildsvinene formeret sig saameget henimod 1734, at Jagtbestyrelsen tilsidst indgik med en Forestilling til Renteskammeret, og i det som en Følge deraf udstedte Kgl. Rescript gives derfor Ordre til at lade Dyrene styde og sælge til Enhver, som vil kjøbe dem til stikkelig Priis, saasom „en Froskling for 4 Mark, et andet Aars Sviin for 1 Rdlr. 2 Mk., og en Keiler eller maadelig Vahr for 2 Rdlr.“ Men de holdt sig dog i Jylland til henimod Aarhundredets Slutning. Ulvene holdt sig i Danmark til over Midten af det attende Aarhundrede og længst i Jylland, hvor den sidste endelig blev skudt i Bidstrup Skov ved Randers 1772, hvorimod de endnu i adskillige Aar vedbleve at færdes i de nordlesvigiske Skovegne, indtil den sidste Flok blev udryddet 1778. Men i det syttende Aarhundrede og langt ind i det næste vare Ulvene saa talrige i Danmark, at de udgjorde en reen Landeplage. I den strenge Vinter 1674 rovede de i Jylland daglig Qvæg og Faar og brød ind i Fæhuse og Faarestier. En Dag i Juni Maaned 1695 kom en af Kongens Rytterbønder i Bendsysjel ind til Biskoppen Jens Bircherod i Aalborg, og beklagede, som Bispen fortæller, „veemodigen, at en Ulv havde om Natten bidt ihjel for ham 5 Heste og Hopper, som vaar alle de Bester, han havde. Og sagdes mig, at slige Klagemaal over den dem af Ulven paaførte Skade fra de arme Bønder ofte indkomme. Det er virkelig at bejamre, at det gode Land, som for sin Yndeligheds og Frugtbarheds Skyld er snart den bedste Deel af Nørrejylland, skal med disse fordærlige Dyr saaledes vare belastiget. Bendsysjel haver i forrige Tider vaaren saa fuldt af stort Bildt, Hjorte, Daadyr og Raadyr, som nogen anden Provinds; men nu er det heelt rart, nogle af det Slags Dyr der at antræffe; saa reent haver Ulven lagt dem øde.“ Ulvejagt dreves ogsaa i Jylland endnu i Begyndelsen af det attende Aarhundrede efter stor Maalestof og tildeels som en Forlystelse, til hvilken ogsaa Kjøbstadborgerne nu og da stiplede sammen for at see til, saaledes

som Bircherod fortæller om en Ulvejagt d. 11. Februar 1705. Mandskab tilfagdes fra Omegnen, undertiden fra 25 Sogne paa eengang, en voksen Karl eller Dreng fra hvert Ildsted. Bøderne for Udeblivelse beløb sig undertiden til henved 100 Daler for en enkelt Jagt, og Pengene bleve inddrevne med den yderste Strengthed ved Udpantning paa Klæder og Bostab, som af samtidige Aktstykker kan sees stundom at være foretagen med stor Vilkaarlighed. Brevskaber fra hiin Tid give overhovedet mange for Landbosforholdenes Tilstand karakteristiske Oplysninger om Jagt og Jagtvæsen og de Midler, som Konger, Fyrster og Adelige benyttede til at fremme denne Jndlingslyst. Udpantning hos forsømmelige Klappere var dog en mild Forholdsregel i Sammenligning med hvad der paa kongelige Jagter kunde hænde henimod Slutningen af det sextende Aarhundrede; af Frederik den Anden høves saaledes et Brev, dateret Antvorskov d. 20. Juni 1587, til Lensmanden paa Kronborg, Gert Ranzov, angaaende en Jagt, Kongen vilde holde i Jylland: han havde nemlig til Hjælp ved denne medtaget en Hob Matroser, og for at disse kunde holdes vedberligt i Aande skulde Ranzov sende Profosjen fra Kronborg tilligemed de spanske Kapper til Jagtstedet. Bøndernes Forpligtelse til at opdrætte og forpleie de kongelige Parforcehunde vedligeholdte sig ind i det attende Aarhundrede, og indskærpedes stundom ved Trudsel om haarde Straffe. Hvor almindelige Hjorte maae have været overalt i Danmark i det syttende Aarhundrede, er det næsten overslødigt at documentere, saalænge der gives endnu levende Mænd, som kunne erindre den Tid, da Krondyr gif i Flokke paa 30—40 Stykker mellem Hedebankerne ved de større Aaer i Jyllands Indre. Paa Christian den Fjerdes Jagter i Nordjælland var det ikke sjældent, at 20—30 Krondyr og Daahjorte faldedes paa een Dag, og paa en Reise d. 11. August 1617 fra Kjøbenhavn til Hirschholm skød Kongen underveis 12 Stykker med egen Haand. Endnu i Midten af det syttende Aarhundrede var Kronvildt saa hyppigt i Jylland, at der aarlig kunde leveres henved 2000 Stykker

til de kongelige Slotte. Om Christian den Femtes Dagbøger kan man sige, at der ingen Ende er paa de Hjorte med 12, 14, 16, 18 og 22 Ender, som han opregner at have jaget ihjel paa sine næsten daglige Jagter i Hareklov, ved Bagsvær Sø og Jagersborg, omkring Gurre og i Egebæks Bang. Om Rævenes Antal i Slutningen af det syttende Aarhundrede kan man gjøre sig en Forestilling af en Jagt, som Christian den Femte holdt d. 28. Januar 1691 i Charlottenlund ved Kjøbenhavn, paa hvilken der fældedes 33 Stykker. Skovmaaren, hvis Hyppighed i England i det syttende Aarhundrede Macaulay finder Auleddning til at omtale, er hos os i mange Egne endnu den Dag i Dag et almindeligt Rovdyr, som stundom i een Nat tommer et Dueslag eller en Hønsegaard. Geder holdtes i Danmark endnu i Midten af det attende Aarhundrede i saadan Mængde og tildeels i halvild Tilstand, at der tilsidst maatte træffes Foranstaltninger til deres Udruddelse. Tranerne vare for halvandethundrede Aar siden ligesaa hyppige her som i England. I Slutningen af det syttende og Begyndelsen af det attende Aarhundrede afholdt de kongelige Herkaber Svanejagter, ved hvilke der paa een Dag fældedes 3—400 Stykker og derover, undertiden endog tæt udenfor Kjøbenhavn.

Hyppigheden af større vilde Dyr maa i ethvert Land af isiefaldende Grunde komme til at staae i et omvendt Forhold til Jordbrugets Udstrækning. I en fjern forhistorisk Tid, da Danmark endnu var dækket af sammenhengende Skov, og dets raae Beboere ikke kjendte andre Næringsveie end Jagt og Fiskerie, var Landet ikke blot opfyldt af Hjorte og Raadyr, men ogsaa mange andre større Dyr, som nu deels ere ganske udryddede, deels kun forekomme i affides, udyrkede Egne af vor Verdensdeel, vare dengang mere eller mindre almindelige her, saasom Elsdhyret, Renen, Kæmpedaadyret, Bæveren og flere Arter af tildeels kæmpestore vilde Dyr. Jagtmenneskets tiltagende Antal gjorde esterhaanden Ende paa flere og flere af dem, og det agerdyrkende Menneske greb endnu dybere ind i deres Livsbetingelser; men hvorledes Forholdene endnu kunde stille sig

for ikke mere end halvandet hundrede Aar siden, tildeels rigtignok kun som en Følge af voldsomt fremtvungne Samfundstilstande, have vi ovenfor seet. Sammenligne vi den daværende Tingenes Tilstand med den nuværende, er Forskjellen uhyre. Man kan omtrent sige, at vi nu ikke have andre vilde Dyr tilbage end dem, som ved at skjule sig dybt i Jorden eller hæve sig op gennem Luften nogenlunde formaae at unddrage sig Menneskets Efterstræbelser, og det eneste tilstræffelige Børn et Dyr nuomstunder kan have mod at blive udryddet, er at være ret lidet og ret frugtbart.

Saa har da den danske Jordbruger endelig forsaavidt vundet en fuldstændig Seier. Det sidste Rovdyr, som var istand til at true hans Dvæg, er forlængst udryddet, og Ingen kan nu mere tvinge ham til at lade sin Jord omrode og sin Sæd afgaa af Bildt. Hvad der af Dyr og Fugle indfinder sig paa hans Grund, kan han forfølge, dræbe og udrydde ved Magt og ved List, saameget som han har Lyst og Kræfter til.

Maaskee torde det dog hænde, at han derved ikke altid baadede sig selv. Han har i Tidernes Løb aldeles forandret Landets Udseende. Skove har han bortryddet, Søer og Moser har han lagt tørre, Bakker og Dale har han jævnet ud i een Flade. Jordbundens oprindelige Bestaffenhed søger han stedse mere og mere at forandre for at gjøre den skiftet til at nære visse faa Arter af Planter, som han fra fjerne Himmelegne har indført i Landet og i et stedse større Omfang stræber at sætte istedetfor de mange flere Arter af Planter, som i Aartusinder have groet her. Men under alt Dette er han ikke saa alene paafærde, som han vel som oftest har tænkt sig. De store Dyr er der rigtignok gjort Ende paa. Men overalt i Ager, Eng, Mark og Skov rører sig en uoverskuelig Hær af Skabninger, som det er uden Sammenligning vanskeligere at faae Ram paa. De virke i Stilhed; de unddrage sig det uøvede Blik ved deres Lidenhed, deres skjulte Opholdsteder, deres Hurtighed, List og Rænker; de udgjøre et umaadeligt Corp8 af utrætteligt arbejdende Haandværkere, forsynede med det rigeligste Udvalg af Bærktøi, saasom Spader, Hakker og

Sauge, Raspe og File, Bor og Syle, Sage, Tænger og Knive af mangfoldig Art, altsammen af en Forarbeidelse, som er uovertræffelig i Fuldkommenhed, og af et Materiale, som trodser ethvert Slid; der er imellem dem baade Papirmagere, Bøvere og Spindere, og Chemikere, som tilvirke mange Slags Produkter, saasom Viim, der ikke kan opløses i Vand, Fernisjer og Maling, som trodse Bind og Beir, Syrer og Salte af mangehaande Sammensætning; de besidde et Mod, en Seighed, en Taalmodighed og Udholdenhed, en Styrke og Smidighed, en Skarphed og Fjinhed i Sandser, en Kundskab og Kunst, som er deres Opgave fuldkomment vogen, og som altsammen er skjænket dem i Buggen. Saaledes udrustet er Insektverdenen, et af Jordens vigtigste Circulations-Organer, en mægtig Loftestang i Stoffernes Kredsløb, Naturens Politie. Fra dens Standpunct er blandt Andet ogsaa Agerdyrkning en Uorden, som maa modvirkes i samme Forhold som den egenmægtigt og eensidigt griber ind i de oprindelige Naturforhold. Mellem Planteculturen og Insektverdenen udvikler sig saaledes en Kamp, men den føres med høist ulige Baaben. Det varede mange Aarhundreder inden det plantedyrkende Menneske endog blot blev sin Fjende vaer, og saalænge var der kun Tale om Djævelens Ondskab og de himmelske Magters Unaade; nu, da man har faaet Nys om Fjenden, bruges kun sjeldent andre Baaben imod ham end Skjældsord, som ikke forslaae meget: man stempler Insekterne som skadelige; havde disse Forstand som de have Instinkt, saa vilde de sige: vi tage dette Ord til Indtægt som en Compliment.

Det vilde da ogsaa see trostesløst ud, ikke blot med Plantecultur, men med Plantevægt overhovedet, dersom denne Hær af Smaadyr uhindret kunde forfølge sine Instinkter. Men det er heller ikke Tilfældet; her, som overalt i Naturen, er der sørget for Ligevægt. Ved Siden af den store Sværm af planteædende Insekter staae andre Sværme, der uafsladelig ere beskæftigede med at føre en Udryddelseskrig mod de første, og som ere ikke mindre fortræffeligt udstyrede til at forfølge deres Formaal med

allehaande Baaben, med Spyd og Dolk, Tænger og Hager, Ræspe og Bribbor, med ætsende og bedøvende Vædsler og de fineste Gifter, med en endnu langt større Hurtighed, Styrke, Smidighed og Kist, og med endnu langt skarpere Sandser. Ere Planteæderne udprægede i en Mangfoldighed af særegne Skikkelser i Overeensstemmelse med Forholdene ved den særegne Plante eller Plantedeel, der er dem anvist, saa ere Rovdyrene og Snyltedyrene formede i ikke færre særegne Skikkelser i Overeensstemmelse med hver særegen Form af Planteæder, for at kunne forfølge denne i dens mest skjulte Smuthuller. Har derfor en Planteæder Overvægten til en vis Tid, saa tiltager paa samme Tid Antallet af dens særegne Fjender. Har Hvedemyggen taget Overhaand, saa kommer Louren til dens Platygaster. Have Bladlusene viist sig i usædvanligt Antal, saa vrimle Markerne om Efteraaret af deres Forfølgere, Mariehønsene og visse Arter af Blomsterfluer, og af deres Snyltedy, Chalcidier og Aphidius-Arter. Have Kaalormene været meget talrige i nogen Tid, saa blive store Masser af Pupperne ikke til Sommerfugle, men udhules af hundrede Gange saa mange Microgaster.

Hele denne Ihinandengriben af Virksomheder er for fiint udarbejdet og for indviklet til altid at kunne følges og indsees uden længere fortsat Jagttagelse og Undersøgelse, som kun kan være de Færrestes Sag. Der er intet Spørgsmaal om, at den Konst, at benytte Naturen til menneskelige Formaal, engang vil blive drevet til en saadan Grad af Fuldkommenhed, og komme til at støtte sig til en saa omfattende, i det mest Enkelte gaaende Naturkundskab, at det maa blive en Opgave, som da ogsaa nok vil blive løst, vilkaarlig at gribe ind i og lede ogsaa hiin skjulte og indviklede Virksomhed efter menneskelig Interesse. Men for Tiden ere vi ikke komne saa vidt i hiin vanskelige Konst; den er endnu i det Hele taget temmelig raa, og en saadan Udvikling af den maae vi overlade til Fremtiden.

Men formaae vi ikke dette, ere vi ikke istand til at understøtte disse Allierede, ikke engang saameget som ved at staae

deres Liv (thi hvormange af os kjende dem?), maae vi altjaa indskrænke os til at tage imod deres Tjeneste saa ofte den ydes, saa ere vi dog anderledes stillede til adskillige andre Allierede, og disse ere netop, med meget saa Undtagelser, de Pattedyr og Fugle, som endnu forekomme hos os i vild Tilstand i Skov, Mark og Eng. De ere rigtignok ikke altid saa ubetinget velsindede som de før omtalte, snarere noget pærside og saa temmelig kun betænkte paa egen Fordeel, idet de som oftest bekrige baade de nyttige og de skadelige Insekter uden Forskjel, ligesom de stundom ogsaa efterstræbe Dyr, som vi helst vilde have i Fred for os selv, og overhovedet ikke tage det saa nøie, om der paa anden Maade gaaer adskilligt med i Løbet, som vi hellere saae urørt. Ikke desto mindre er der ikke den ringeste Tvivl om, at det vilde være uendeligt fordeelagtigere for Landbruget i Almindelighed, dersom man, paa en eneste Undtagelse nær, lod dem alle tilsammen have Fred og Ro til at gjøre og lade ganske som de ville, end om man fortsatte den Forfølgelse, som nu rettes mod de fleste af dem, enten af Jagtlyst eller Raadhed eller Mis kjendelse af deres sande Væsen og Virksomhed.

Monstrer man saaledes den lille Skare af vilde Pattedyr, der hos os endnu færdes paa Landjorden, vil man snart finde, at den med Hensyn til Levemaade sondrer sig i to Rækker, den ene planteædende, fattig paa Arter, men rig paa Individer, den anden rov søgende, langt overveiende i Arternes Antal, men mindre rig paa Individer, og at Forholdet mellem begge Rækker netop er saaledes, at den sidste Række har den første anvist til Føde. Der bestaaer altjaa her efter en formindstet Maalestok et lignende Forhold, som mellem de planteædende Insekter paa den ene og de rov søgende og snyltende Insekter paa den anden Side. De planteædende Pattedyr høre, paa Raadhyret nær, som der snart ikke mere vil være Tale om, alle til Gnavernes Orden; med Undtagelse af Haren, som ved sit Kjød gavner langt mere end den skader i Kjøkken- og Frugthaver, og Egernet, som i det høieste en sjelden

Gang kan blive skadelig for unge Naaletræplantninger, bestaae de alene af Skov- og Markmuus, af hvilke flere Arter som bekendt høre til de skadeligste Dyr, som undertiden kunne blive til en formelig Vandeplage. Da det nu er Tilfældet, at Dyrene af anden Række enten fortrinsviis leve af Muus eller dog i dem have en væsentlig Næringskilde, eller ogsaa nære sig af Insekter, og det netop af saadanne yderst skadelige planteædende Insekter, som paa Grund af deres Levemaade tildeels ganske formaa at unddrage sig de rovende og inyltende Insekters Esterstræbelse, saa vilde man vistnok handle daarligt, om man ikke skaanede disse Dyr.

Endog Ræven, det største af vore Rovdyr, lever fornemmelig af Muus; dens Nytte er derfor saa særdeles betydelig, især for Skovene, at den mange Gange opveier de Tab, den kan anrette ved at røve Harer, Lam, Gjæs og Høns. Begge vore Arter af Maar kunne nu og da være stemme ved Høns og Duer og mange nyttige vilde Fugle; men paa den anden Side udrydde de ogsaa en saa stor Mængde Muus, at det bliver tvivlsomt, om de ikke, idetmindste i nogle Egne af Danmark, maae regnes for mere gavnlige end skadelige Dyr. Ilderen derimod, som ved Bygningen af sine Kloer mere end Maarene er begrændset i sin Jagt, idet den ikke har saa let ved at klattré som disse, kan ubetinget ansees som gavnlig; den ødelægger en Mængde Muus, og indfinder den sig end i de jydste Hønsesgaarde, saa lader den sig dog i Almindelighed nøie med en enkelt Fugl. Men fremfor alle andre Rovdyr have Væslerne af Naturen faaet Muselægten til Arv og Æie; med deres lange, smidige Krop og korte Been kunne de følge Musene i deres Næder og Smuthuller, som intet andet musejagende Dyr, under tæt Skrat og i Tjørnehækker, og om Vinteren under Sneen; og ved deres uudsuffelige Blodtørst indstrænke de sig ikke til at dræbe, hvad de kunne fortære, men myrde af Vildhed Alt hvad de kunne overvælde. Ogsaa det i alle Maader uskadelige Pindsvin og Grævlingen udrydde mange Muus, men blive dog langt vigtigere ved

deres utrættelig Insektjagt. Dette gjælder navnlig om Grævlingen, hvis Mave man ofte finder ganske opfyldt med Oldenborrelarver, som man kan sige, at den fortærer i Skjeppevis.

Resten af vore Pattedyr ere smaa Insektædere, som udmærke sig ved alle de Egenheder, der karakterisere denne Slags Dyr, navnlig en fanatisk Virksomhed og umættelig Gribstthed i Forsølgelsen af deres Bytte, hvad tildeels berøer paa dettes eiendommelige Bestaffenhed, idet Insektkroppen kun indeholder meget faa nærende Dele i Forhold til sin Mæsse. Disse smaa Dyr fortære derfor daglig flere Gange saamegen Insektmæsse som de selv veie, og kunne selv efter det rigeligste Maaltid ikke undvære Føde længere end nogle Timer, uden at døe af Sult. Hertil høre Flagermusene, som blive af største Betydning ved at udrydde en Mængde Natsummerfugle paa den Tid, disse ere især med at aflægge Eggene. Man har derfor ogsaa i flere Lande maattet gjøre den Erfaring, at visse Larver bleve ødelæggende i samme Forhold som man ved at borttage de hule Træer i Skovene unddrog Flagermusene det nødvendige Vinterly og saaledes tvang dem til at forlade Eggen. Fremdeles de gravende Spidsmuus, især den usøfærdede lille Angelmuus, som baade Sommer og Vinter roder omkring mellem Græsrodde og Trærødde og fortærer en stor Mæsse Insekter. Endelig Muldvarpen, ikke blot i Almindelighed en af de nyttigste Skabninger, men tillige af særlig Bigtighed, fordi intet andet Dyr i den Grad er skicket til at forfølge Oldenborrelarverne, som i den have deres farligste Fjende. Naar den endogsaa overgaaer alle de andre Insektædere i Glubskhed og Graadighed, idet den daglig idetmindste dræber tre til fire Gange saamange Larver og Orme som den selv veier, saa ligger det netop deri, at den især jager saadanne Larver som Oldenborrens, der leve af Rødde og derved faae en betydelig Deel Jord og Gruus med i deres Mave, som Muldvarpen først maa flemme ud igjen, inden den kan fortære dem. Man anslaaer den Mæsse Larver, en Muldvarp aarlig udrydder, til adskillige Skjæpper; men en saadan Mæsse

Larver vilde i samme Tid have fortæret et omtrent fire Gange saa stort Kvantum af Rødder, og denne Beregning giver dog kun en ufuldkommen Forestilling om den anrettede Skade, naar man ikke tillige betænker, hvor mangfoldige Gange større denne bliver derved, at Larverne kun æde den mindste Deel af de Rødder, de saare og lemlæste; som oftest gnave de dem blot tværs over og gaae saa videre til den næste Rod. I Oldenborrelarvernes første Aar, saalænge de endnu ere for smaa til at fortære andre end sine Rødder og derfor holde sig nærmere ved Overfladen, kunne de endnu naaes af Stærer og Raager; men i det andet og tredie Aar, naar de ere blevne større og stærkere og gaae dybere ned for at søge de tykkere Rødder, og om Vinteren, naar Fuglene drage bort og Grævlingen ligger i Dvale, er det alene Muldvarpen, som kan jage dem. Støder Muldvarpen, idet den graver sin Gang, paa en Muserede, saa anfalder den ogsaa disse Dyr med Raserie og æder dem op. Fremdeles gavner Muldvarpen ogsaa middelbart derved, at den ved at grave Gange og Huler skaffer andre Rovdyr, saasom Bæfeler og Ildere, der ikke selv kunne grave, Udgang til Musejagt. Men Muldvarpen, siges der ofte, er jo meget skadelig: den afsnaver Planternes Rødder og den skyder sine Tuer op, hvor man mindst vilde have dem. Disse Klager beroe paa en Misfjendelse af dens sande Væsen og Bevæggrunde. Rødder kan den vel undertiden beskadige, skjøndt vistnok kun i ringe Grad, men dette skeer da kun under dens Arbeide med at befrie dem fra Gjæster, som ere deres sande Fjender; Rødderne selv kan Muldvarpen derimod ifølge sin Natur ligesaa lidet bruge til sin Næring, som Oldenborrelarverne kunne spise Kjød. Hvad Tuerne angaaer, da gjør man ilde i, ikke at ville taale dem, hvor de komme frem; thi de ere et Beviis paa, at der paa et saadant Sted arbeides i Planternes sande Interessé og at disse trænge til at hjælpes; naar man kun sørger for at sprede Tuerne ad itide, inden de groe til med Græs, saa har man gjort Alt, hvad der bør gjøres, og ved saaledes at spredes blive de mere nyttige end

skadelige. Men af disse Grunde at ville fordrive Muldvarpene, er ligesom man ikke vilde lade Ukrudtet bortluge, fordi der derved nu og da gaaer en nyttig Plante med i Løbet; og at forfølge dem og andre insektædende Dyr paa samme Tid, man ved at udstrække Jordbruget over en stedse større Deel af Landet giver stedse større Foranledning til Insektflade, er en Fremgangsmaade, som altid vil straffe sig selv. Disse Insekternes og Musenes svorne Fjender burde tvertimod skaanes og understøttes i deres Virksomhed saameget som muligt, og en saadan Understøttelse koster kun ringe Møie; man behøver blot at lade dem og deres Tilflugtssteder være i Fred og overlade dem til deres nyttige Instinkter.

Hvad vore vilde Fugle angaaer, saa stiller Forholdet mellem de skadelige og nyttige Arter sig endnu langt gunstigere end for Pattedyrenes Bedkommende. Den langt overveiende Mængde af dem lever af Insekter, og de forholdsviis saa Arter, som æde Bær, Frø og Korn, saasom Drossler, Lærker, Berlinger, Spurve og andre Finker, Sidskener, Kjørnebidere, Frijfer, Dompapper og Korsnab, gavne deels omtrent ligesaameget ved at indskrænke Ukrudtplanternes Udbredelse, som de skade ved at fortære Korn og Frugter, deels æde de alle tillige Insekter, som den længste Tid af Aaret maae udgjøre deres Hovednæring, og opsøde fortrinsviis deres Unger med disse, hvorfor de kunne regnes for ligefrem gavnlige Fugle, som i Regelen burde skaanes. Spurvene gjør man uidentivl bedst i at indskrænke sig til at holde borte fra de enkelte Punkter i Haver osv., hvor deres Skade kunde blive følelig. Rovfugle, som i noget Omfang kunne blive farlige for nyttige vilde og tamme Fugle, ere ingenlunde meget almindelige hos os, navnlig ikke Orne og Falke, og naar man undtager Spurvehøgen og især Duehøgen, som vistnok paa ingen Maade bør taales, ikke blot fordi de tage Høns og Duer, men tillige fordi de forstyrre, forjage og dræbe mange insektædende Fugle, har man kun lidet at klage over i denne Henseende. Derimod blive de fleste andre Rovfugle yderst

velgjørende ved den Krig, de føre med Musene, saasom Glenten, Kjørhøgene, Taarnfalken og fremfor dem alle Musevaagen, ligesom alle de Ugler, der hos os forekomme nogenlunde hyppigt, saasom Natuglen, Kirkeuglen, Sloruglen og Hornuglerne. Der kan derfor ikke noksom advares mod den altfor udbredte feilagtige Mening, at alle Rovfugle ere skadelige og bør skydes hvor man træffer dem, og det maa ubetinget kaldes et beklageligt Misgreb, naar der udsættes en Priis for disse nyttige Dyr's Udryddelse. Den glatfodede Musevaage, der hos os som overalt i Europa er den almindeligst forekommende Rovfugl, og som sees her overalt i Mark og Skov fra det tidlige Foraar til seent ud paa Efteraaret, ikke sjelden tillige om Vinteren, behøver daglig mindst et Dusin Muus til sin Ernæring, og Grunden til denne Slugenhed er den samme som ovenfor blev nævnt for de insektædende Pattedyr's Vedkommende, idet Haar og Knogler igjen maae brækkes op, ligesom ogsaa de Rødder og andre Plantedele, der indeholdes i Musene, gaae bort uden at være fordsiede, hvorved kun noget over en Fjerdedeel af Musens Legeme kommer Fuglen tilgode. En Musevaage fortærer saaledes aarlig flere Tusinder af de saa besværlige Skov- og Markmuus, og den kraftigste Forholdsregel, der kan træffes til Musenes Formerelse, er uden tvivl at forfølge Musevaagerne. Taarnfalken bliver især af Betydning derved, at den jager Musene paa Steder, hvor Musevaagen i Regelen ikke søger hen. Men vil man frede disse nyttige Fugle, saa er det ikke nok, at man lader være at skyde dem, det er tillige nødvendigt, at sætte Grændse for den bestandig mere og mere om sig gribende Skif, at bortrydde de enkeltstaaende høie, gamle Træer i det ellers aabne Land, hvorved disse Fugle blive berovede et Tilhold, de ikke kunne undvære til Lure- og Hvilepladser og til deres Redebygning. Ligesaa urimeligt er det at forfølge Uglerne, som aldeles overveiende leve af Muus og i denne Henseende kappes med Musevaagen i at rense Markerne og især Skovene, hvor Taarnfalken og Musevaagen vanskeligere kunne komme Musene

tillivs. Men ogsaa for Uglernes Vedkommende er det ikke tilstrækkeligt, at høre op med at skyde og fange dem, ogsaa de hule Træer i Skovene burde paa ingen Maade tages bort; hvor man bortrydder disse, ville Musene altid forøges i samme Forhold, som man derved berøver Fuglene deres Tilflugtssteder.

De fleste Kragefugle tage ogsaa Muus og Insekter, men skade dog tildeels endnu mere, ikke alene ved at røve Kyslinger, Ullinger og Gjæslinger, men endnu langt værre ved at fortære en Mængde Eg og Yngel af imaa insektædende Fugle; navnlig gjælder dette om Rabnen, den sorte og den graae Krage og Sladen, og Røddekrigen, som dog ingenlunde hos os er en hyppig Gæst, kan man bebreide, at den undertiden opæder Træsroet i Frøskolerne. Men Kragefuglene tælle i deres Midte idetmindste tre Medlemmer, som blive af største Nytte ved deres Jagt paa Oldenborren og dens Larver, nemlig Blaaraagen (Kornkragen), Ulliken og Støren (som dog mindre rigtigt henføres til denne Familie). Støren er vigtig ved sin Jagt i Engene, hvor den vender, ja endog med Hoved og Krop opløster de større Blade og oppisser Larver og Jordsnegle; dens hurtige Flugt sætter den istand til at udstrække sin heldbringende Virksomhed over en større Landflade, og efter Yngletidens Ophor streifer den endog skareviis omkring paa sine Jagttoj. . Det kan derfor ikke noksom anbefales, at frede denne livlige, lystige og nyttige Fugl i alle Maader, navnlig ved at hjælpe paa de hule Træers aftagende Antal ved de saakaldte Stærkasser. Under Ullikens Næder paa Taarnene sees ofte hele Lag af Dækvinger og Been af Oldenborrer, og ligesom Blaaraagen pleier den at indfinde sig paa Markerne for at følge Ploven efterhaanden som Larverne blive opfæstede. Om Blaaraagen kan man sige, at den har sluttet Compagnieskab med Muldvarpen til Oldenborrelarvernes Udryddelse; den er i denne Henseende en Muldvarp blandt Fuglene, ligesom Musevaagen blandt dem kan siges at repræsentere Baselen. Ligesom Muldvarpen nemlig uafsladelig følger Larverne i Dybden, saaledes er Blaaraagen stadig paa-

færde for at forfølge dem i Overfladen. Den faaer som Følge af denne Beskjæftigelse et Udseende, der ved første Dickast skiller den fra de andre Krager, idet den ved at støde sit Næb med stor Kraft ned i Jorden, ofte indtil op paa Panden, efterhaanden afflides de stive, børsteagtige Fjer, som alle Krager have siddende omkring Næbet, hvorved dens Ansigt tilsidst bliver ganske skaldet. Ikke desto mindre blive faa Fugle mere hadede og forfulgte end Alliker og Blaaraager, deels fordi man falskelig antager dem for at være overveiende Kormædere, deels fordi de ved at bygge og boe sammen i store Selskaber i Menneskets Nærhed blive besværlige ved deres uafsladelige Skrigen og den Skade, de undertiden anrette paa de Træer, de yngle paa, hvorfor der ofte anstilles Myrderier i det Store paa disse saa høist nyttige Fugle, som man paa enhver Maade burde frede og skaane. Deres selskabelige Levemaade fremmer desuden deres Nytte, idet de ogsaa jage i Fællesskab, og navnlig i Oldenborretiden indfinde sig skareviis paa Træerne, hvor Arbeidet deles saaledes imellem dem, at det ene Partie ved Slag med Bingerne og andre voldsomme Fagter ryster Oldenborrerne ned til det andet Partie, som imidlertid afventer Byttet paa Jorden, og naar dette har varet en Stund, omstiftes Røllerne mellem Klapperne og Jægerne, indtil den hele Skare har faaet nok, og dertil udfordres ikke saa lidt.

Den hele øvrige Fugleskare, som indfinder sig paa Marker og Enge, i Haver og Skove, kan ubetinget regnes for mere eller mindre heldbringende, thi den lever saagodt som udelukkende af Insekter, deres Æg, Larver og Pupper, og viser den samme rastløse Utrættelighed i Forsølgelsen af sit Bytte, som udmærker alle andre insektædende Fugle og Pattedyr. Af Svalefuglene bliver især Natteravnen vigtig ved at jage og udrydde en Mængde Ratsommerfugle, navnlig i Raaleskove. Spetterne gavne i dobbelt Henseende, deels ved at rense Træerne for borende Larver, deels ved deres eiendommelige Redebygning, uden hvilken en Mængde andre insektædende Fugle vilde savne Ly og Rugesteder, som de ikke kunne skaffe

fig uden Spetternes Hjælp. Hvert enkelt Par Spetter udmeisler sig nemlig om Foraaret en Rede i en Træstamme og benytter den kun for denne ene Gang, og desuden indrette ogsaa de efter Yngletidens Ophor enkeltviis omkringstreifende Spetter sig paa lignende Maade en Sovehule paa ethvert Sted, hvor de agte at opholde sig i nogle Dage; men herved fremkommer en Mængde, til andre Smaafugles Redebygning henfigtsmæssigt dannede Huller, som ere anlagte saaledes, at hverken Regnen kan faae Udgang eller Rovdyr faae Leilighed til at trænge ind. Paa samme Tid altsaa, som Spetterne udrydde Insekter i Træstammerne, berede de tillige Veien for en Fortsættelse af deres Virksomhed, og tildeels i Retninger, hvori de ikke selv kunne virke, ved en Mængde andre Fugle, saasom Støren, Bendehalsen, Træpikkeren, Spetmeisen, Hærfuglen, Fluesnapperne og de fleste Meiser, medens Træerne selv aldrig lide nogen Skade ved Spettehullerne, da de alene udhaffes i det allerede trøskede, bløde Ved, og deres Nabning altid gives en saadan Retning, at Regnen ikke kan komme til at trænge ind og altsaa heller ikke befordre Forraadnelsen af den tilbageværende Deel af Stammen. Af de Fugle, som Spetterne saaledes understøtte ved deres Arbeide, ere de fleste endnu almindelige hos os, men ville snart betydeligt indskrænktes, dersom man vedbliver, ikke at ville taale de hule Træer i Skovene; kun Hærfuglen, som kunde være af fortrinlig Nytte ved at udrydde Jordkrebs, som den særdeles vel er skikket til at opsoge med sit eiendommeligt byggede Næb, er blevet mere og mere sjelden, efterhaanden som de smaa aabne Krat, hvor den helst holder til, ere blevne udryddede. Men især ere Træpikkeren, Spetmeisen, Musvitten og andre Meiser uvurdeerlige for Skoven, idet de uafslædig ere beskæftigede paa Stammer og Grens med at oplede og fortære Uggene af de talrige større Natsommerfugle, hvis Larver høre til de mest ødelæggende for Skovtræerne, saasom Nonnens og mange andre Bombyx-Arters, en Beskæftigelse, paa hvilken deres Existens i den kolde Aarstid for den største Deel

beroer. En saadan lille Fugl fortærer aarlig mange Tusinde Sommerfugleæg. Ogsaa mange andre mindre Fugle, hvis Føde for den største Deel eller udelukkende bestaaer i Insekter og Orme, maae henregnes blandt nyttige Dyr i Mark og Skov, om end mange af dem bortsnappe de nyttige Insekter med de skadelige; saasom Tornskaederne, Bispstjerterne, Pibelærkerne, Digesmutterne, mange af de smaa Sangere, Græssmutterne, Gjerdesmutterne og Fuglekongerne. Agerhøns og Bagtler gjør man allerede af den Grund vel i, ikke at forstyrre uden Nødvendighed, at de fortære en stor Deel for Kornet skadelige Larver. Ogsaa adskillige Vadefugle, som have for Skik at indfinde sig paa nys ploiede Marker for der at søge Larver osv., maae anses for nyttige Fugle, saasom Bagtelkongen, Regnspoerne, Biben og Hjeilerne, og at samle deres Æg burde uden tvivl aldeles forbydes.

Skjøndt alle disse Fugle leve af Insekter og fortære mangfoldige paa ethvert af disse Udviklingsstrin, saa gives der dog en stor Deel Larver, tilmed af de mest skadelige, som ingen af dem er istand til at faae Bugt med, fordi disse Larver ere i Besiddelse af et rigtignok kun passivt, men alligevel meget farligt Forsvarsvaaben i de Pensler og Duffe af fjøre, tildeels giftholdige Haar og Børster, i hvilke deres Legeme er indhyllet. Sommerfuglelarverne af Spindernes Familie, til hvilken ogsaa den berygtede Nonne henhører, udgjøre den største Mængde af disse langhaarede, løvfortærende, store Orme. Kun Gjøgen er deres Mester, og den særegne Bygning og eiendommelige Levemaade, som gjøre denne Fugl saa mærkbar, have netop deres Grund i denne Slags Jagt. Tog man ene Hensyn til Inglemaaden, som koster saa mange smaa Sangfugle, Gjerdesmutter, Bispstjerter, Pibelærker og andre smaa nyttige insektædende Fugle Livet, idet den store graadige Gjøgeunge gjør det umuligt for Pleiemoderen at bevare sine egne Unger, saa maatte man kalde Gjøgen en skadelig Fugl, efter som Massen af de Larver, en enkelt Gjøg

kan fortære, er langt ringere end hvad de Fugleunger havde kunnet udbydde, paa hvis Livs Beføstning den blev opfostret. Men Sagen stiller sig anderledes, naar man tager i Betragtning, at Gjogen fortrinnsviis ynder og saavidt muligt ene nærer sig af hine lodne Larver, som ingen af disse smaa insektædende Fugle vove at give sig i Kast med, og som uden den ingen Fjende af Betydning vilde have i Fugleklassen. Men paa disse langhaarede, penselbesatte, med tyggede og halvfordøiede Blade opfyldte Skabninger er der for en Rovdyrmave ikke stort at nære sig af i Forhold til deres hele Masse, og for at en Mave skal være beregnet paa en saa utaknemmelig Kost, maa den derfor være af betydeligt Omfang og særlig Indretning, og det er ogsaa Tilfældet med Gjogens; den maa kunne optage en betydelig Mængde Larver paa eengang og ikke kunne lide noget af de ofte giftige, glasffjore Haar, som brydes itu og sætte sig fast i dens Bægge, og som Fuglen uafsladelig maa søge igjen at stille sig af med ved at brække dem op tilligemed den store Mængde af andre ufordøielige Chitindele, Larvernes Legeme bestaaer af. Herved bliver nu atter Gjogens hele Tid saa besat med Arbeide i dens egen Ernærings Tjeneste, at den maatte sulte ihjel, om den paa samme Tid skulde sørge for sine Unger. Fordøielighedsredskabets uforholdsmæssige Størrelse efterlader derhos kun ringe Plads til Eggens Udvikling; den foregaaer derfor overordentlig langsomt, og medens Gjogen selv næsten er saa stor som en Due, blive dens Æg ikke større end Spurveæg. Aflægningen af de enkelte Æg skeer derfor med det betydelige Mellemrum af 6—8 Dage, og der hengaaer folgelig saa lang Tid inden den er tilendebragt, at de først lagte Æg vilde være fordærvede inden det sidste Æg var lagt og Rugningen kunde begynde. Heller ikke vilde de spæde Unger kunne fortære de haarede Larver, den vogne Fugl nærer sig af. I alle disse Omstændigheder maa Grunden søges til at Gjogen lægger sine Æg i andre, langt mindre Fugles Neder. Ere disse aabne foroven, saa har den ingen Banstielighed derved, og have de en snever Indgang, saa lægger den først sit

Æg paa Jorden, tager det derpaa i sit store Gab, og lader det saa forsigtigt glide ind i Reden. At dennes retmæssige Indvaanere ikke kaste det dem saaledes paatungne Æg ud igjen, ligger deels deri, at dette slet ikke staaer i deres Magt, og vilde de forlade Reden, saa maatte de strax opoffre deres egne Unger, hvilket rigtignok alligevel senere skeer derved, at Gjøgeungen trænger dem ud, undertiden ved sin egen Moders Hjælp; deels i den mærkværdige Omstændighed, at Gjøgeæggene, ihvorvel de lægges mellem saamange forskjellige Fugles Æg, der meget afvige fra hverandre i Farve og Tegning, dog næsten altid ligne de Æg, mellem hvilke de netop lægges, i en saa skuffende Grad, at der hører et øvet Øie til at stjelne dem fra disse. Saamegen Tillempling af Form og Forhold har Naturen anvendt for at udpræge en enkelt Fugl til det ene Viemed at fortære Bombyr-Larver.

Det er i disse Dage omtrent hundrede Aar siden Linné skrev sin Afhandling om Naturens Politie. I den gav han en Udsigt over Planteverdenens Forhold til Jordkloden og over Dyreverdenens Forhold til Planteverdenen. Han viste, hvorledes det ene overalt baade betinger og er afhængig af det Andet, ved hvilke Midler Naturen bringer den Egevægt tilveie mellem de organiske Skabninger, som der intetsteds, ikke paa et eneste Punkt, kan gribes ind i, uden at der strax opstaaer en tilsvarende Modvirkning, en ligesaa dyb Heldning af Vægtstaaalen til den modsatte Side. Vor Indsigt i disse Ting er siden den Tid voget med Kampeskridt, men endnu staae Linné's Sætninger lige faste. I hundrede Aar have Naturforskerne opdyngt Sagttagelser, og de bekræftede dem alle. Skulde det nu ikke være paatide, at man ogsaa handlede efter dem?